

ימין. ולא יסחוי לך
חמיע. ולא יסחוי לך.
חמיר בכל תחומך:
ח. יסחוי לך. ביומא
ההוא למימר. קדיל דא,
עבר יי לי. במפקי
ממצרים: ט. ויהי לך לאת על ידך. ולקרבן בין עינך. קדיל. דתהי. אוקימא דנין בפומף. ארי ביד

ח הימים ולא יראָה לך חמץ ולא יראָה לך שאר בכל גבולך: והגדת לבנך
ט בינים ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים: והיה לך
לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפניך כי ביד

ושנאה, בשביל דבר שנחחדש בה: בפרשה ראשונה נאמר: והיה רש"י
כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם (שם כו). בבן
רשע שהוציא עצמו מן הכלל הכתוב מדבר⁵⁷. וכאן: והגדת לבנך
(פסוק ח). בבן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שתפתח לו
אתה בדברי אגדה המושכיך את הלב.
(ח) בעבור זה, בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור
הללו⁵⁸. עשה ה' לי, רמז תשובה לבן רשע לומר: עשה ה' לי,
ולא לך, אלו היית שם לא היית כדאי ליגאל⁵⁸.
(ט) והיה לך לאות, יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך ולזכרון
בין עיניך, שתכתוב הפרשיות הללו ותקשרן בראש ובזרוע. על
ידך, יד שמאל⁵⁹. לפיכך: ידכה מלא בפרשה שניה (פסוק טז)
לדרוש בה⁶⁰: יד שהיא כהה.

58 מכלתא שם. 59 מנחת לו ב. 60 שם לו א.

רס"ג (ז) מצות יאכל, וכיון שמצות יאכל, ולא יראה, אם כן לא יראה.
שאר, מחמץ.

(ח) בעבור זה עשה, זה בעבור מה שעשה ה' לי²⁹.

29 כתב רבינו בפירושו, הפכתי סדר הכתוב ותרגמתי זה בעבור לפי שהכתוב מדבר
במצות אכילת מצה והשכחת שאור, ומצות אלו סכתן יציאת מצרים ולא שהן סכת
יציאת מצרים. (והרא רב"ע ורמב"ן).

רשב"ם (ח) בעבור זה, שעשה ה' ניסים לי במצרים אני עובד עבודה
הזאת²⁰. וכן²¹ זה היום אשר עשה ה' לי שהייתי לראש פינה
נגילה ונשמחה בו.

(ט) לאות על ידך, לפי עומק פשוטו יהיה לך לזכרון תמיד כאילו
כתוב על ידך, כעין שימני כחותם על לבך (שה"ש ח ו). בין עיניך,
כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי.

20 ראה רשב"ם בראשית יח ה. 21 תהלים קיח כד.

(ז) מצות, הנה בשבת הזהיר על גוך אשר בשערך³⁰, כי על זה רב"ע
התנאי יגור בשערך, שלא יעשה מלאכה לפני בשבת, וככה כיום
הכפורים, כי כן כתוב³¹, וככה בפסח שלא יאכל חמץ במקום
שהוא רשותו, והוא טעם בכל גבולך.

(ח) בעבור זה, אמר רבי מרינוס³², פי' בעבור זה, היה ראוי
להיותו הפוך, זה בעבור שעשה ה' לי. והביא רבים כמוהו
לדעתו. ולפי דעתי, אין אחד מהם נכון, כי איך נהפוך דברי
אלהים חיים. וטעם הפסוק הפך מחשבתו, כי אין אנו אוכלים
מצות בעבור זה, רק פי' בעבור זה, בעבור זאת העבודה שהוא
אכילת המצה ולא יאכל חמץ שהוא תחלת המצוות שצוה לנו
השם³³ עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים. והטעם לא
הוציאנו ממצרים רק לעבדו, ככתוב בהוציאך את העם ממצרים
תעברך את האלהים על ההר הזה (לעיל ג יב), וכתוב אשר
הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים (במד' טו מא).

(ט) והיה לך, יש חולקין על אבותינו הקדושים³⁴, שאמר³⁵ כי
30 כ. י. 31 שבת שבתך הוא לכם (ויקרא כג, לב) — כמו שכתב כלל. 32 ר'
יתה אבן בגאח. 33 כ"י פריס: היא אכילת מצה. מצות פסח היא הראשונה
שצטוו בני ישראל. 34 שפירשו שהכונה לתפילין. ראה פסוק טז. 35 ציל
שאמר — החולקים.

(ח) בעבור זה, אמר ר' יונה המדקדק נ"ע שהוא הפוך וכן היה רב"ע
ראוי להיות זה בעבור עשה ה' לי. וכפי דעתי שאין לנו צורך
להפך. וכן פירושו: ועבדת את העבודה הזאת היא עבודת הפסח,
ותאמר לבנך, כי בעבור זאת העבודה שעשיתי, עשה לי האות
שעשה עד שיצאתי ממצרים⁶³.

(ט) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך, יתכן על ב'
פירושים. האחד על דרך קשרם על גרגרתיך כתבם על לוח (משלי
63 ע"י בארץ).

(ט) כי ביד חזקה הוציאך, בשנותו את טבע הכלתי נפסדים ספורנו
כאמרו בענין בקיעת הירדן "למען דעת כל עמי הארץ את ה'
כי חזקה היא" (יהושע ד כד).

רמב"ן (ח) בעבור זה עשה ה' לי, בעבור זה שעשה⁸⁵ ה' לי בצאתי

ממצרים, וכן והודעת להם את הדרך ילכו בה (להלן יח כ)⁸⁶.
ורבים כן. יאמר כי בעבור זה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני
עובד את העבודה הזאת, כענין שאמר למטה על כן אני זוכה לה'
כל פטר רחם (פסוק טו), ואמר זה, כלומר תגיד לו זה שאתה
רואה⁸⁷ בעיניך שעשה ה' לך בצאתך ממצרים. ורבותינו דרשו⁸⁸
כי על מצה ומרור שמונחים לפניו ירמו. ויתכן שיהיה שיעורו
והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, כאומר כך
וכך עשה ה' לי, כי מלת בעבור תשמש גם בעצם ענין, כמו בעבור
הילד חי צמת ותכך (ש"כ יב כא), אינו בגלל⁸⁹. ורבי אברהם
אמר⁹⁰ כי בעבור זה שאני עושה ועובד לפניו באכילת הפסח
והמצה עשה ה' לי אותות עד שהוציאני ממצרים, ואינו נכון.
ועוד אפשר הכתוב⁹¹.

(ט) והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגו' למען תהיה
תורת ה' בפניך, שיעורו והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך

85 מבאר הפסוק ע"י חסרון אות שיין, וטעמו: בעבור זה אשר עשה ה' לי.
86 וטעמו: אשר ילכו בה. 87 בטור: ראת. 88 מכלתא פסחא יז.
89 ע"ם כ"י (ובס"ש: אינו בכלל, חה משולל הבנה). פי' "בעבור הילד חי" אין
ענינו בגלל הילד, אלא בעור שהילד חי (וכן פירש הר"ק בשרשים שרש עבר), וכן כאן
אין ענינו בגלל שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני עובד את העבודה הזאת, אלא תשמש
בעצם ענין, וטעמו: כמו זה, כאומר כך וכך עשה לי ה'. 90 רב"ע פי' הארוך.
91 להלן פסוק טז.

חזקוני (ח) והגדת לבנך, שאינו יודע לשאל תאמר לו כך: מה ראה
הקב"ה לתת למצרים כח לגרשנו מארצם קודם שהספיק בצקת
אבותינו להחמיק, הרי בידו כח וגבורה להעמידנו שם עד
שתחמץ ועד שיכינו להם צידה לדרך. תשובה לדבר: בעבור זה,
שקבלתי עלי לקיים מצות פסח מצה ומרור, עשה ה' לי הנסים
בצאתי ממצרים, בעבור זה עשה ה' לי, פרש"י: רמז תשובה לבן
רשע. כלומר דבר זה תגיד לבן שאינו יודע לשאול, ומתיבת "לי"
נלמד שאף זו תשובה לבן רשע, כלומר לי ולא לך.
(ט) והיה לך לאות על ידך, כל זה תאמר לבנך: והיה לך לאות

19 KEDOSHIM
The LORD spoke to Moses, saying:
2Speak to the whole Israelite community and say to them:

You shall be holy, for I, the LORD your God, am holy.

3You shall each revere his mother and his father, and keep My sabbaths: I the LORD am your God.

4Do not turn to idols or make molten gods for yourselves: I the LORD am your God.

5When you sacrifice an offering of well-being to the LORD, sacrifice it so that it may be accepted on your behalf. 6It shall be eaten on the day you sacrifice it, or on the day following; but what is left by the third day must be consumed in fire. 7If it should be eaten on the third day, it is an offensive thing, it will not be acceptable. 8And he who eats of it shall bear his guilt, for he has profaned what is sacred to the LORD; that person shall be cut off from his kin.

9When you reap the harvest of your land, you shall not reap all the way to the edges of your field, or gather the gleanings of your harvest. 10You shall not pick your vineyard bare, or gather the fallen fruit of your vineyard; you shall leave them for the poor and the stranger: I the LORD am your God.

11You shall not steal; you shall not deal deceitfully or falsely with one another. 12You shall not swear falsely by My name, profaning the name of your God: I am the LORD.

13You shall not defraud your fellow. You shall not commit robbery. The wages of a laborer shall not remain with you until morning.

14You shall not insult the deaf, or place a stumbling block before the blind. You shall fear your God: I am the LORD.

15You shall not render an unfair decision: do not favor the poor or show deference to the rich;

קדשים **יט**
וידבר יהוה אל-משה לאמר:
2דבר אל-כל-עדת בני-ישראל ואמרת
אלהם

קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה
אלהיכם:

3איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי
תשמרו אני יהוה אלהיכם:

4אל-תפנו אל-האלילים ואלהי מסכה לא
תעשו לכם אני יהוה אלהיכם:

5וכי תזבחו זבח שלמים ליהוה לרצונכם
תזבחוהו: 6ביום זבחכם יאכל וממחרת
והנותר עד-יום השלישי באש ישרף:
7ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול
הוא לא ירצה: 8ואכליו עונו ישא
כי-את-קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש
ההוא מעמיהו:

9ובקצרכם את-קציר ארצכם לא תכלה
פאת שדה לקצר ולקט קצירך לא תלקט:
10וכרמך לא תעולל ופרט פרמך לא
תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה
אלהיכם:

11לא תגנבו ולא-תכחשו ולא-תשקרו
איש בעמיתו: 12ולא-תשבועו בשמי
לשקר וחללת את-שם אלהיך אני יהוה:
13ולא-תעשק את-רעהו ולא תגזל לא-
תלין פעלת שכיר אתך עד-בקר:

14לא-תקלל חרש ולפני עור לא תתן
מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה:

15לא-תעשו עול במשפט לא-תשא פני-
ול ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט

out upon the earth as water: blood which is poured out as water renders fit; blood which is not poured out as water does not render fit.

But what of the limb of a living animal, though it is written, *thou shalt not eat the life with the flesh*,¹ yet it was taught, R. Nathan said: How do we know that a man must not hold out a cup of wine to a nazirite or the limb of a living animal to the children of Noah?² Because it is stated, *thou shalt not put a stumbling-block before the blind*.³ This implies that [giving] to dogs is permitted?⁴ —The limb of a living animal is different, because it is assimilated to blood, as it is written, *Only be steadfast in not eating the blood; for the blood is the life*.⁵ Then according to Hezekiah, in respect of what law is the limb from a living animal assimilated to blood?⁶ —He can answer you: It is blood which is assimilated to the limb from a living animal:⁷ just as a limb from a living animal is forbidden,⁸ so is the blood from a living animal forbidden,⁹ and which [blood] is that? The blood of arteries with which life goes out.¹⁰

But what of the ox that is stoned, though the Divine Law saith, *its flesh shall not be eaten*,¹¹ yet it was taught: From the implication of the verse, *the ox shall be surely stoned*,¹² do I not know that it is *nebelah*, and *nebelah* is forbidden as food? Why then is it stated, '*and its flesh shall not be eaten*'? The Writ informs us that if it was [ritually] slaughtered after its trial was ended,¹³ it is forbidden. I only know this in respect of eating; how do we know it in respect of benefit? From the verse, *but the owner of the ox shall be clear*. How is this implied? Simeon b. Zoma said: As a man

(1) Deut. XII, 23. This is interpreted as an injunction against eating a limb torn from a living animal. (2) The technical designation for all but Jews. A nazirite must not drink wine, nor may non-Jews eat of the limb of a living animal. (3) Lev. XIX, 14. This is understood metaphorically: do not lead anyone to sin. (4) Though this is benefit. (5) Deut. XII, 23. (6) V. p. 99, n. 10.; the same applies here. (7) And not the reverse, as the order indicates. (8) With the prohibition that is stated in its case, i.e., for eating only. (9) With the prohibition relevant to blood, viz., an injunction which involves *kareth* (q. v. Glos.). (10) V. Ker. 22a. (11) Ex. XXI, 28. Thus it is expressed in the passive, which on all views intimates that general benefit is forbidden. (12) Ibid. (13) I.e., after sentence.

וישב יעקב.

לו 1. וישב יעקב. עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו⁽¹⁾. אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה: 2. אלה תולדות יעקב. ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלמדונו רבותינו⁽²⁾ כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו אף כי עיקרה של תורה באת ללמדנו ולהודיענו ברמיזה הפשט ההגדות⁽³⁾ וההלכות והדינים על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי⁽⁴⁾ ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל⁽⁵⁾. והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא ולפי שאמרו חכמים⁽⁶⁾ אל תרבו בניכם בהגיון, וגם אמרו⁽⁷⁾ העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו. ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן⁽⁸⁾ של מקראות וכדאמי במסכת שבת⁽⁹⁾ הוינא בר תמני סרי שנין וגרסיני כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבנו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו וצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים⁽¹⁰⁾. אלה תולדות יעקב. אלה מקראות ומאורעות שאירעו ליעקב. והנה זה הבל הוא. כי כל אלה תולדות האמור בתורה [ובנביאים] ובכתובים יש מהם שמפרשים⁽¹¹⁾ בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים, כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפרשת בראשית

(1) לו, ו. — (2) יבמות דף יא ע"ב ודף כד ע"א; שבת דף סג ע"א. — (3) בכ"י: והגדות. — (4) נדפסות בהרחבת ביאור אחרי מסכת ברכות. — (5) נדפסות בתחלת ספרא ובקיצור בסדר התפלה קודם שחרית ועם פירוש אחרי מסכת ברכות. — (6) ברכות דף כח ע"ב: ומנעו בניכם מן ההגיון. — (7) בבא מציעא דף לג ע"א. — (8) בכ"י: בפשוטו. — (9) דף סג ע"א. — (10) נראה שכיוון לפירוש רש"י ואחרים אף על פי שהלשון שהביא נמצאה בפירוש ראב"ע בעל דורו הצעיר ממנו מעט. — (11) בכ"י: שמפרש. — ודבריו "יש מהם שמפרשים" רוצים לומר יש מהם שראוי לפרשם. וכן דרך לשונו ולשון אנשי דורו.

הקדמה

המקראות כמו שיראה כל העובר על הפקודים בספר מלחמה ספרה וספרי בכל דרשותיהם, וכל השם בשני החלומים הנבלי והירושלמי בכל חלקיהם. אולם כאשר נבקר את יבחינים עצמם ונשיח לב למסלה דרך הנכו בהולאת ההלכות מן הכחוב, מעגלותיה נעו ועקבותיה לא נודעו. כי ברוב דבריהם נראה שלא לבד שאין פשט המקרא מכריח את הדרוש ההוא שהולאו ממנו, כי גם לפעמים היה בהפך שעומק הפשט סותר את הדרוש ומהנגד אליו, וברוב פעמים חלו כל שלטי הגזורים על קורי עכבים והמכו הלכות גדולת וקביעות על מלה או אות אחת אשר בכל אשר יעמל האדם לדעת לא יוכל למצוא באיזה אופן הכריחו דבר מן המלה או האות ההוא אשר בא כמשפטו וכהלכותו, וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא מה שייכות יש להאות הנדרש אל הדרוש הנדרש ממנו. וגם לו היה הדבר כן הלא יפלא מדוע לא רקחו כמהו בכל מקום שבה האות והמופת הזה במקרא. וימצא לפעמים שדרשו מלה אחת וגם לפעמים העמימו עליה דרושים רבים שונים משא לעיפה במקום אחד מיוחד, ובה כדבור הזה ובמחכונתו במקומות רבות למאות והונח על מכוט בשלים, לא גערו בו ולא הכלימוהו ולא דרשו בו דבר. ולפעמים דרשו דרוש א' במקום אחד ובמקומות אחרות דרשו ממלה הזאת עצמה בהפך כאלו דרשו ככל העולה על רוחם, דברים התלוים על בלימה. וכאשר שאלנו לדור ראשון ומזקנים נחבונן מה ענו על זאת, ראינו כי מלבד יולאו מלים שהכתובים המוצאים לרא' אל ההלכות הם רק ציונים והממכתות. אשר הציבו להם ציונים לעורר הזכרון. ועקרי ההלכות היו מקובלות בידם בעל פה. וזה רחוק מאד, כי ראינו שהם שואלים המיד מנא לך ומשיבים מקרא פלוני, ומקשים והא הא' קרא מצע"ל לכדחניא, ומתראים ומקשים ומפלים, שלא יצויר שיקשו כן על דבר שהוא רק רמז וסימן לבד. וכשיש מחלוקת כ"א מביא רא' לדעתו מן המקרא, ודוחה ראיותו של חברו, והגמ' מפלל תמיד ביניהם צענין המקרא ומדקדק עד כחוט השערה, וסותר וטונה ומכריע ביניהם מן המקרא. עד שמיאר שיעקר ראיהם הוא מן הכחוב, ששם נוסעו ההלכות גם שורשו, ולא באו כשורש מארץ ניה. וכבר חלק הרמב"ם בהקדמת המשנה בין הדברים שאין להם שורש במקרא שנקראים בשם הלמ"מ ובין דברים שמוצאם מן הכחוב, והם נבדלים זה מזה בכמה דברים, שאין דנים ק"ו מהלכה וכדומה, והרמב"ם מנה וספר את הדברים שהם הלמ"מ והם מתי מספר, וכל המון ההלכות זולתם אשר רבו כמו רבו הם נלמדים מן הכחוב ובחורת הכתב יודם. אבל מי כהחכם ומי יודע עשר דבר לחבר רחוקים בזרוע. וכל מעיין יודע כי הפשט והדרוש אינם אל עבר פניו ילכו ויחפרו ולא יתלכדו — הדבר הזה מלבד אשר הפליא את העם הזה הפלא פלא, ובני פריי עמנו החנשאו להעמיד חזון ונכשלו, וינאו מהם הקראים והמכחישים אשר שברו על נחש מוסרות ושמחיהו עצומים ועם קדושים, הנה גם מן המשכילים יכשלו לנרף ולדרר וללבן, ויפסחו על שתי הסעיפים, לפעמים יעה לבדם אל חכמת הלשון ואל פשוטי המקראות והי' הדרוש בעיניהם לזה ויקראו שמו מרה, ולפעמים ימשכו אחרי הדרוש והקבלה וינאו כל יודע הגיון וכל משים שכל להבין במקרא, וינאו שני האחים הפשט והדרוש יחדיו וירגנו באהליהם ואין מושיע. וכאשר הייתי בימי חרפי צראתי הני את החזון ואבקשה בינה נהייתי ונחליתי ימים ואקום והעשה את מלחמת המלך ואשתומם על המרהה ואין מבין:

והי' בשנת התר"ד ליצירה. קול כחולה שמענו צרה כמבכירה. קול תורת ה' תחיפה חפרש כפיה, ודמעתה על לחיה כי בגדו בה ריעיה, כי נבערו קלח רעי אשכנז ואת ה' גאלו. ויחאספו להפר דת וחוקים ועל צפוינו התיעו. ויפלו רועים רבים הרועים והאולכים את לאן מרעיתם, יכו ח"ע רבנים ודרשנים גם חזנים וחובתי עדתם, כל אלה הוברו אל עיר צראששווייג אל עמק השדים, ויחפולנו הכדי' הריקים ויחראו הלפידים, ויחלקטו שועלים קטנים ובזבזותיהם חודים, וחאל אש ותאכל שמיר ושית, ותבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית, ותבער בהיכל ה' ותבער בין הבדים ותהלע את ארון הכרית, ותאמר להשחית את לוחות האבנים, ותאמר לשרוף כל מועדי אל בארץ: בימים ההם יבעת ההיא רחיתי ונתון על לבי כי עת לעשות לה', עת לעשות לתורה שבכתב ושבע"פ רומה בצורה סביב דלתים וברית כל יעלו בה פריצים ויחללוה, אם לתורה שבכתב אשר דמוה העדה הרעה הזאת כאחד מספורי העמים הקדמונים, ואת שיריה ומליצותיה ערכו עם שירי האמיר והיונים: אם לתורה שבע"פ אשר היתה בפיהם למשל ולשנינה, כחשו בה ויאמרו לא היא. את חכמיה בזו ויאמרו כי לא ידעו פשטות הכחובים יאת דקדוק הלשון לא הכירו וכי הלכו בדרך עקש ופחלתה, ויהיו ביניהם לנעג ולשחוק כל היום: מאז אחרתי כגבר חללי והחילוהי לחבר הבורי על הכת"ך, אשר כבר הודעתי דרכיו ופצוליו בהקדמתי לפי ישי' ובהמשך אשר הוצאתי לאור בשנת התר"ח: ואל תורה שבע"פ הכינותי הס: כך ובניתי לה מגדל עוז ומצור משגב, היא חבורי הנוכחי, חליו כגבור משכיל לא ישוב ריקם, הוא ילחם את אויבי הקבלה בשער. אשפתו מלחה טענות וראיות נכוחות ובה בו האות והמופת כי תורת הפה היא התורה שנתנה מן השמים, וכי כל דברי תורה שבע"פ מוכרחים ומוטבעים בפשט הכחוב ובעומק הלשון. וכי הדרוש הוא לבדו הוא הפשט הפשוט המיוסד כפי חוקי הלשון האמיתיים והבדורים. וכל מקום אשר דרשו חז"ל איזה דרוש יש שם איזה זר הוצא מכללי הלשון, וע"י הדרוש ישוב הכחוב לאיתנו כמשפט הלשון וחוקותיו. וכל דרש אשר דרשו אינו בודד במקום ההוא לבדו רק כן דרשו וכן פירשו כל"מ אשר בא הזרות הזה בדמוהו וכללמו, וכ"מ שהוצא דרושים רבים מקובלים במקום אחד

אונקלוס

ש

דלא חזי לא תשים תקלא ותרחל מאלהך אגא יי: מן לא תעבדון שקר בדין לא תסב

התורה והמצוה

כפרא

מלח את שמורה על הסעול. וזוה מורה חמיד פהאחד פועל על האחר והאחר שהוא אחו נפעל מחמו וספל אליו. וילך אחו לום אנרס עיקר ולום ספל לו (ב"ר פ' לא) . ואח"כ אמר ויעל אנרס ממזרים ולום עם שבחזירתו ממזרים לא היה נפעל מאנרס כי מעצמו רצה לנאח מעם . וזה אמר נבלבס . לא חק עמהם (במד' כג יב) ושם (קף) קום לך אחס. וכתיב וילך בלעם עם שרי מואב . עמח צפורעיות ישראל כמותם (רבה פרשה כ) . וסם (פסוק לה) לך עם האנשיכ והסם את הדבר וכו' וילך עם שרי בלק , ובמד' לך עם האנשים שחלך עמהם (ר"ל שעשה זוה לו ללכת . ולא כמפעל מאחס) , וילך עם שרי בלק כשם שהם שמחים כך הוא שמח. ר"ל הי' דומה להם בשמחה ולא כנפעל מהם ללכת . (ולא בשמחהם על פורעניות ישראל כי כבר הזכירו אסם את הדבר אשר אדבר אליך וכו'). ובמד' רבה (שמות פ"א) הבאיה מזרימה את יעקב השו ליעקב . ד"ל בזכותו של יעקב. החלה דרש מלח את כמלה עם ששניהם מורים על השיוי (וכמ"ס סנהדרין דף לו) עמך בדומים לך אחר בדומים לך , וכ"ס בהוריות דף ד . קדושין עו. סנהדרין דף יז ע"ס דף ה) . ואח"כ דרש מ"ס את יעקב ולא עם יעקב , שהיו נפעלים מיעקב כי בלו בזכותו . ובמלחא (משפטים דף מט) כי פוב לו עמך שמהי' סוכתו שיה' לך ד"ל שמהי' שיה' לו דרוש הא' ממה שמלח עמו והחומורה השיוי. דרוש הב' מן ההבדל בין עמו לבין אחו . שטמו מורה שאין א' (פ' עה) וארבע מאות איש עמו כעמו מה הוא וכו' כך כח"א מהן עשוי על ד' מאות איש . וע"כ גם פה מ"ס ולא חלין אחר ולא אמר ולא חלין עמך . דרוש דוקא אם אחי הפועל את הכלה . לחפוקי אם לא אחי פועל זאת כגון שלא בא לטנוע שבזה הסבר הוא עמך לא אחר :

שכר הבהמה והכלים מנין שכר הקרקעות מנין ת"ל לא תלין פעולת כל דבר : לא (י) עד בקר אינו עובר עליו אלא עד בקר הראשון: לב יכול אפי' לא בא ולא תבעו ת"ל אתך לא אמרתי אלא שלא ילין אתך לרצונך . (יא) יכול אפי' הבהמה ואצל החנוני ואצל השלחני יהא עובר עליו ת"ל אתך לא ילין אתך לרצונך: לג (יב) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר אין לי אלא שכר יום שהוא נכה כל הלילה שכר הלילה שגובה כל היום מנין ת"ל ביומו תתן שכרו : לד (יג) לא תקלל חרש אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל ונשיא בעמך לא תאור . א"כ למה נאמר הריש . מה חרש מיוחד שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים : לה (יד) ולפני עור לא תתן מכשול . לפני סומא בדבר . בא אמר לך בת איש פלוני מה היא לבהונה אל תאמר לו כשרה והיא אינה אלא פסולה . היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו . אל תאמר לו צא בהשכמה שיקפחוהו לסמים. צא בצהרים בשביל שישתרכ. אל תאמר לו מכור את שדך וקח לך חמור ואת עוקף עליו ונוטלה

נפעל מהב' . ועז"א שנה אחת תהא שוה לו , ובב"ב כך כח"א מהן עשוי על ד' מאות איש . וע"כ גם פה מ"ס ולא חלין אחר ולא אמר ולא חלין עמך . דרוש דוקא אם אחי הפועל את הכלה . לחפוקי אם לא אחי פועל זאת כגון שלא בא לטנוע שבזה הסבר הוא עמך לא אחר :

לג לא תלין פעולת שכיר. ודבר זה הוכחל בפ' הנא. ביומו תתן שכרו. ופי' בספרא וכו' בספרי (שם פסקא רעפ). שלא חלין מדבר בשכיר יום . ופי' בגמ' ב"ב (דף ק"א) משום דשכירות חין משלמת אלא לבטוף וא"כ חל החיוב מבשקעה חמה . וחמנו כל הלילה כמ"ס עד בקר . וביומו תתן שכרו בשכר לילה שזמן התשלומין בבקר וחמנו כל היום כמ"ס ולא תבוא עליו השמש :

לד לא תקלל חרש דברי הספרא מכוונים עפ"י דברי הגמ' סנהדרין (דף פו) וכפי פי' הר"ן בחדושי פס שפי' שממה שכתב נשיא בעמך לא תאור ולא תקלל חרש חסם זר הגדול וגד ההשפלה להורות פאסור לקלל בין החשוב בין השפל . ומכני שיש לדחות מה לחרש ונשיא שהם משוים . אמר אליהם לא תקלל שמיותר ללמד שעל כולם חייב. ושחפס דק דוגמא . היותר גדול והיותר שפל . וכ"כ הרמב"ן בפי' . (ובחוס' סנהדרין פס ד"ה מאי ושבעות לו ד"ה מקלל דרך אחר) . ובשבעות (שם) חפס רק לא תקלל חרש כי ע"י שכתוב ונשיא לא תאור ידעין שפי' חף חרש שאינו שומע הקללה וכ"ס בשומע . ולכן גם הרמב"ם (פ' מה' מעדים) חפס אזהרה למקלל חביו ומקלל חביו . לא תקלל חרש . ואינו מו"א רק כמה שאינו בחיים . וכפי הלשון שם חרש מוכנו חלומי . על הכלתי שומע , ועל המתריש ושוקק , ויחייבו העם וע"כ פרע ואני כחרש לא אשמע , כי ים חרש שומע , והרמב"ן כתב ועפ"י הפשט הזכיר החרש בקללה שאעפ"י שלא ישמע ולא יתקנף אסור וכ"ס לשומעים שיטבייש ויחר להם מאד . ועוד שדרך לקלל חרש ולהכשיל העור שלא יירא מהם . וכן הזכיר על קללה המישלים הנשיא והדיין שדרך ההמון להחרפם עליהם כאשר בהשפכו יאל רשע והם במשפט יעמידו ארץ :

לה ולפני עור לא תתן מכשול גם העור מוכנו חלומי . בא על עור העין, ועל עור הלב . הו"א עם עור ועינים יש (ישעי' מג) מי עור כי אם עבדי (שם מב) נתיב עורים כולם (שם ט) כולם עור

בשכלי

Today we are far more sensitive than was Maimonides to membership in the community as an essential aspect of a man's personality. Religious Jews must include the problems of state, society, and nation, of politics and history, within the sphere of religious concerns. I am a participant in the life of Torah and faith to the extent that I am a member of the community of Israel. As an individual I have neither the drive nor the capacity to create a religion and faith of my own. Since cognition and will are essentially personal, private, subjective, and individual, the religious community was not produced by beliefs or values. There are no communities of will, no general will, no collectivities of ideas. On the other hand, a common way of life is characteristic of most human groups. The endurance and continuity of the Jewish religious collectivity result from the objective factor of halakhic practice rather than from some form of subjective consciousness that is likely to change as its individual bearers succeed one another. Halakhah is founded on faith, yet at the same time constitutes this faith. In other words, Judaism as a living religion creates the faith upon which it is founded. This is a logical paradox but not a religious paradox. The Halakhah is not an external wrap clothing Jewish religion or faith. It is the sole form in which they can be embodied, the collective manifestation of Judaism.

Current attempts to identify Judaism with the Hebrew Bible, which is presented as proclaiming values, ideals, and a vision that "shine with their own light," are unrelated to the Halakhah and are independent of it. This kind of bibliolatry is Lutheran, not Jewish. Historically, Israel never lived or intended to live by Scripture, nor was it ever intended so to live religiously. Israel conducted its life in accordance with the Halakhah as propounded in the Oral Law. From the viewpoint of human values the above identification overrates the importance of the Bible. As instruments of moral education, Sophocles' *Antigone* or Kant's *Grundlegung* are possibly superior. As philosophy, the Bible's importance cannot compare to that of Plato or, again, Kant. Regarded as poetry, Sophocles or Shakespeare may surpass it. As history, Thucydides is certainly more interesting and profound. Only as the words of the living God is the Bible incommensurable with Sophocles and Shakespeare, Plato and Kant, Thucydides, or any other work of man. But what way have I of knowing that these twenty-four books are Holy Scripture other than through the Halakhah which canonized them? The decision about which books to accept as Scripture was not

³When I heard this, I rent my garment and robe, I tore hair out of my head and beard, and I sat desolate. ⁴Around me gathered all who were concerned over the words of the God of Israel because of the returning exiles' trespass, while I sat desolate until the evening offering. ⁵At the time of the evening offering I ended my self-affliction; still in my torn garment and robe, I got down on my knees and spread out my hands to the LORD my God, ⁶and said, "O my God, I am too ashamed and mortified to lift my face to You, O my God, for our iniquities ^aare overwhelming-^a and our guilt has grown high as heaven. ⁷From the time of our fathers to this very day we have been deep in guilt. Because of our iniquities, we, our kings, and our priests have been handed over to foreign kings, to the sword, to captivity, to pillage, and to humiliation, as is now the case.

⁸"But now, for a short while, there has been a reprieve from the LORD our God, who has granted us a surviving remnant and given us a stake in His holy place; our God has restored the luster to our eyes and furnished us with a little sustenance in our bondage. ⁹For bondsmen we are, though even in our bondage God has not forsaken us, but has disposed the king of Persia favorably toward us, to furnish us with sustenance and to raise again the House of our God, repairing its ruins and giving us a hold^b in Judah and Jerusalem.

¹⁰"Now, what can we say in the face of this, O our God, for we have forsaken Your commandments, ¹¹which You gave us through Your servants the prophets when You said, 'The land that you are about to possess is a land unclean through the uncleanness of the peoples of the land, through their abhorrent practices with which they, in their impurity, have filled it from

³וּבְשָׁמְעִי אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה קָרַעְתִּי אֶת־
בְּגָדֵי וּמַעֲלִי וְאִמְרָטָה מִשְׁעַר רֹאשִׁי וּזְקָנֵי
וְאִשְׁבָּה מְשֹׁמֵם: ⁴וְאֵלָי יֵאֶסְפוּ כָּל חֹרֵד
בְּדַבְרֵי אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עַל מַעַל הַגּוֹלָה
וְאֲנִי יָשֵׁב מְשֹׁמֵם עַד לְמִנְחַת הָעֶרֶב:
⁵וּבְמִנְחַת הָעֶרֶב קָמְתִי מִתַּעֲנִיתִי וּבִקְרָעֵי
בְּגָדֵי וּמַעֲלִי וְאִכְרַעָה עַל־בְּרָכָי וְאִפְרָשָׁה
כַּפֵּי אֱלֹהֵי הַיְהוָה אֱלֹהֵי: ⁶וְאָמַרְהָ אֱלֹהֵי
בְּשָׁתִי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהֵי פָנַי אֵלֶיךָ
כִּי עֹנֵתִינוּ רַבּוֹ לְמַעַלְהָ רִאשׁוֹ* וְאִשְׁמַתְנוּ
גְּדֹלָה עַד לְשָׁמַיִם: ⁷מִיָּמֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ
בְּאִשְׁמָה גְּדֹלָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֹנֵתֵינוּ
נִתְּנוּ אֲנַחְנוּ מְלָכֵינוּ כַּהֲנִינוּ בְיָד | מַלְכֵי
הָאָרְצוֹת בְּחָרֵב בְּשָׁבִי וּבְבִגְדֵי וּבְבִשְׁת
פָּנִים כִּהְיוֹם הַזֶּה:

⁸וְעַתָּה כִּמְעַט־רָגַעְ הָיְתָה תַּחֲנָה מֵאֵת |
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְהַשְׁאִיר לָנוּ פְּלִיטָה
וּלְתַת־לָנוּ יָתֵד בַּמָּקוֹם קָדְשׁוֹ לְהָאִיר
עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וּלְתַתְּנוּ מַחֲיָה מְעַט
בְּעַבְדָּתְנוּ: ⁹כִּי־עַבְדִּים אֲנַחְנוּ וּבְעַבְדָּתְנוּ
לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וַיִּטְעֲלֵינוּ חֹסֵד לְפָנָי
מַלְכֵי פָּרַס לְתַת־לָנוּ מַחֲיָה לְרוּמָם
אֶת־בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד אֶת־חֲרֻבְתָּיו
וּלְתַת־לָנוּ גֹדֵר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם: ¹⁰

¹⁰וְעַתָּה מֵה־נֹּאמַר אֱלֹהֵינוּ אַחֲרֵי־זֹאת
כִּי עֲזָבָנוּ מִצְוֹתֶיךָ: ¹¹אֲשֶׁר צִוִּיתָ בְיָד
עַבְדֶּיךָ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ נְדָה הִיא
בְּנִדַת עַמֵּי הָאָרְצוֹת בְּתוֹעֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר
מְלֹאוֹהָ מִפֶּה אֶל־פֶּה בְּטַמְאָתָם: ¹²וְעַתָּה

a-a Lit. "are numerous above the head."

b Lit. "fence."